

НАРОДНА ОПЕРА — РУСЕ

К 78/Д 65

1200000868805

МАЗЕПА

опера в 3 действия — 6 картины

музика П. И. ЧАЙКОВСКИ

Сезон — 1955-56 год.

ИЧУУЗО

78
Ж/1996

П. И. ЧАЙКОВСКИ

МАЗЕПА

Опера в 3 действия, 6 картини — музика П. И. Чайковски. Либreto по поемата на А. С. Пушкин — „Полтава“ написано от В. Буренин.

Първото представление се е състояло на 3. II 1884 г. в Москва на сцената на Балшой театър.

Действащи лица:

КОЧУБЕЙ	бас-баритон
ЛЮБОВ, негова жена	мец-сопран
МАРИЯ, тяхна дъщеря	сопран
МАЗЕПА, хетман	баритон
АНДРЕЙ	тенор
ОРЛИК, палач	бас
ИСКРА, приятел на Кочубей	тенор
ПИЯН КАЗАК	тенор

Казаци, казачки, гости, слуги на Кочубей и др.

Действието става в Украйна — в началото на 18 век.

Музикално оформление на гл. диригент — Ромео Райчев

Постановка на — Стефан Трифонов

Художник-проектант — Цанко Димитров

Балетмайстори — засл. артист Анастас Петров — главен балетмайстор на Софийската Народна опера и Асен Манолов

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

120000868805

М а з е п а

(Съдържание)

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Първа картина. В чифлика на генералния съдия на Украйна Василий Кочубей — разположен край брега на реката около гр. Полтава, се подготвя празнично веселие. Девойки плетат венци от полски цветя. Те канят и своята дружка Мария — дъщеря на Кочубей да отиде с тях по реката, където ще гадаят с венците за „милиа“, „за щастieto“, но тя отказва... Гост на тяхният дом днес е всеялния хетман на Украйна, стар приятел на баща ѝ и нейн кръсник Иван Степанович Мазепа. Останала сама Мария размишлява за чувствата си към старият хетман. Я го обича безумно, спляо и всеотдайно. Младият казак Андрей отгледан в дома на Кочубей, израстнал заедно с Мария и отдавна влюбен в нея, разгадал тайното ѝ влечение към Мазепа, се опитва да я разубеди, да я спаси от гибелното увлечение и плахо загатва за любовта си към нея. Но тя няма сили да се бори със себе си.

Ог домът излиза Мазепа придружен от домакина Василий Кочубей, комуто хетмана благодари за радушия прием. Младите запяват и танцуват буен украински „гопак“. Но не ла се весели е дошъл Мазепа Той е решил твърдо да иска ръката на Мария, единствената дъщеря на неговият пръв приятел на своята кръщелница към която го влече неудържима страст. Кочубей е поразен от претенциите на старика и се старае да го въздузи, но той е непоколебим в упорството си. Възмутен Кочубей настоява Мазепа да си отиде. Между тях избухва спор, който преминава в стълкновение между свитата на хетмана и приятелите на Кочубей. Самоуверено и надменно Мазепа заставя Мария сама да реши спора — с кого ще отиде — с него или с баща си. Мария избира беловласият хетман и напуша бащиният си дом.

Втора картина. В дома на Кочубей Майката на Мария оплаква загубата на единствената си дъщеря. Кочубей е потънал в тежки размисли. Жена му се обръща към него с ободрителни думи да се съвземе, да събере сили за отмъщение. Той има верни приятели. С него е полковник Искра, младият казак Андрей и много други. Кочубей решава да отмъсти на подлият Мазепа. Към чувството му за лична обиди се прибавя и патриотичният дълг на Кочубей да предотврати замисления от Мазепа предателски план и той разказва на близките си как изменика се готви да предаде родината Украйна на чужде-транни завоеватели, но трябва някой с риск на живота си да отиде до столицата и да уведоми цар Петър за черните планове на хетмана. Пламеният Андрей настоява да се

възложи на него изпълнението на тази задача. Той също има за какво да отмъсти на Мазепа. Всички са съгласни на това

ВІОРО ДЕЙСТВИЕ

Трета картина. В подземие то на една от кулите на хетманския замък е окован във вериги Кочубей. Тох размишлява върху жестоката ирония на съдбата:

„Туй е награда за верност,
за донос, който бе и прав и верен;
Оклевети пред нашия цар и мен
и Искра, подлият хетман“.

Кочубей ше трябва да умре за това, че е бил верен на цар Петър, заблуден от Мазепа. Но не от смъртта се бои Кочубей. Той се терзае от мисълта, че ще умре и няма кой да разкрие истината пред Петър за подлият план на Мазепа, който иска да предаде Русия.

В тъмницата влиза довереника на Мазепа, жестокият и алчен Орлик. Той разпитва Кочубей къде е скрил своите богатства, своето имане, но Кочубей е изпълнен с решимостта да отнесе тайната със себе си, но да не остави богатството в ръцете на предателя. Вбесен от упоритостта на Кочубей, Орлик извиква палача, за да продължи мъченията на упоритият генерал-н съдия.

Четвърта картина. Разкошен кабинет на Мазепа. На фона на тихата украинска нощ всеилният хетман е зает с мрачни размисли около предстоящата смърт на Кочубей и какво ще стане с Мария, когато тя научи за гибелта на баща си. Но мислите за любимата, не са в състояние да спрат коварното му решение. За постигане от властолюбивата си цел, той не се спира пред никакви средства, дори и пред трупа на Кочубей. Твърдо решил той подписва смъртната присъда и заповида на Орлик да подготви посичането на Кочубей и Искра.

Влиза Мария. Тя е разтревожена защото напоследък Мазепа рядко отделя време за нея. Не е ли охладнял, не е ли залюбил друга?! За да разсее ревнивите ѝ подозрения, хетмана ѝ разкрива своята тайна. Мария тържествува. Тя вижда как ще прилегне короната на беловласите къдри, но останала сама у нея се раждат тъжни възпоменания за бащиният дом, за изоставените родители. Неочаквано се появява майка ѝ. Тя съобщава на дъщеря си каква съдба очаква баща ѝ. Мария е ужасена и вслушвайки се в молбите на майка си, се втурва към мястото на смъртната присъда, за да спаси баща си.

Пета картина. Лобното място определено за посичането на Кочубей и Искра. Пред ешафота се е събрала развълнуваната тълпа. Пиян казак танцувайки си пее весела песен, а възмутени жените го проклинат, а мъжете се мъчат да го отстранят. С ужас следи народа как минават въоръжените с

брадви палачи и стражата, която води Кочубей и Искра. Скръбно и покъртващо звучи предсмъртната молитва на осъдените. Те бавно се изкачват на ешафота. В това време Мария и Любов се втурват сред тълпата, но брадвите на палачите са отсекли главите на Кочубей и Искра. Съкрушени от тежка скръб Любов умира, а Мария полудява.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Заключителното трето действие — 6 картина на операта се предшества от симфоническата картина „Полтавски бой“. Музиката разкрива историческата битка на русите с шведите, прославя великата победа на руските войни под водителството на Петър I и тържеството на победителите. (1)

Шеста картина. Сред запустелия чифлик на Кочубей. През двора прибегват групи от отстъпващите войски на карл Шведски и от хората на Мазепа. Влиза Андрей. Той през цялото време е търсил да срещне в боя Мазепа, за да отмъсти. С болка и съжаление в душата си младият казак гледа на изоставения запустял дом, на градината, в която е преминала неговата младост, на изгубената си любов. Внезапно дочува конски тропот. Това са бягащите Мазепа и Орлик. Познал ненавистният враг, Андрей се хвърля срещу него с извадена сабя но хетмана подло го застрелва с пистолета. Смъртно ранен Андрей пада на земята. Появява се Мария с окъсана риза и небрежно разчорлена коса. С ужас гледа Мазепа на нея, иска да я успокои с ласкави слова, но Мария не може да познае своят любим. В съзнанието на безумната се явява страшното видение на посичането на баща ѝ. Орлик настоятелно тегли хетмана: трябва да се спасяват, нито минута нямат за губене. Мазепа и Орлик избягват Мария вижда ранения Андрей и ѝ се струва, че това е спящо дете. Наведена над трупа му тя грижовно и ласкаво, изпаднала в безумен унес, тя пее трогателна, изпълнена с нежна лиричност приспива песен.

1) В нашата постановка симфоничният епизод „Полтавски бой“ се придружава с прожекция на батални сцени из филма „Богдан Хмельницки“. С това се цели да се свърже чисто музикалният епизод с развитието на действието.

Бележки за операта „Мазепа“

Операта „Мазепа“ не е позната на широката публика. На българска сцена тя е играна много отдавна. От репертуара на оперните театри, обаче, тая опера не е слизала. „Мазепа“ се играе на повечето съветски оперни сцени. Със Сталинова награда е отбелязана постановката на „Мазепа“ в Балишой театър. Успешно участвуват в тая опера народните артисти на

СССР Ив. Петров; Б. Гмиря, Давидова, Ал. Иванов, създали незабравими вокални и сценични образи.

Безспорните художествени качества на тая опера успяха да ѝ открият достъп и на големите европейски сцени. Така, от няколко години „Мазепа“ се играе в Италия, като ролята на Кочубей изпълнява прославения български оперен артист Борис Христов.

Сюжета на операта „Мазепа“ е извлечен от безсмъртната поема на Пушкин „Полтава“. Действието се развива в бурната епоха на Петър I.

В центъра на поемата се намира поетическият разказ за Полтавската битка между войските на Петър Велики и Карл Шведски, която се явява граничен камък между две епохи в историческото развитие на Русия.

Пушкиновата поема възвеличава образа на Петър I и звучи мъжествено и патриотично. Епизода на Полтавската битка в операта е предаден чрез симфонично интермецо, представляващо закръглен музикален номер. Основната сюжетна линия, обаче, обхваща интимната драма на Мария — героинята на поемата и хетмана на Украйна Мазепа — васал и враг на Петър I. Върху фона на крупните исторически събития, тая интимна драма разкрива ярко характеристиките на действащите лица, техните чувства и страсти, предадени с широк шекспировски замах. В основата на тази драма, по преценката на Белински, стои моралната проблема за възможността и оправданието на любовните чувства между мъж и жена, привлечени от обща героична жизнена цел, независимо от голямата разлика във възрастта им.

Образът на Мария и в поемата и в операта е пресъздаден с рядко художествено майсторство и с пълно право може да бъде поставен до такива поетични творения като Дездемона и Офелия, макар в основата си характерът на Мария да е коренно различен от тоя на споменатите шекспирови образи.

С потресающа сила са предадени сцените на мъчението и посичането на украинските патриоти Кочубей и Искра, контрадействащи сили на коварния и властолюбив Мазепа. Докато в характеристиката на хетмана Мазепа Чайковски не е успял да достигне литературния първообраз, в изобразяването на останалите действащи лица и масовите народни сцени, той достига върховете на оперното творчество.

Само у Мусоргски могат да се срещнат такива силни и потресающи народни сцени, като V-та картина на „Мазепа“ — посичането на Кочубей и полковник Искра.

Чайковски написва операта „Мазепа“ през втория период на своето творческо развитие. След лиричните по сюжет и му-

зикална разработка опери „Нощ преди Рождество“ и „Евгений Онегин“, композитора се насочва към драматични сюжети, като се стреми да постигне ярки оркестрови контрасти и едно пълно обединяване на вокалните и инструментални партии. Операта „Мазепа“ звучи симфонично и монументално. Оркестърът не само акомпанира, не само допълва, а и носи драматичното развитие, поглъща в своята богата звучност и отново дига вокалните партии. В „Мазепа“ се долавят твърде много общи черти с творчеството на Мусоргски и Вагнер.

„Мазепа“ е написана в стила на голямата опера, като е избегнато увлечението да се създадат помпозни сцени с балет и хор без особено драматургическо назначение. Влиянието на Мусоргски се чувства в разработката на народните сцени и в стремението да се даде ярък изострен психологически рисунок на музикалните образи. От Вагнер Чайковски е възприел стремението към монументалната и богата оркестрова звучност, към симфонично обединяване на оркестъра и вокалните партии. Чайковски обаче, обратно на Вагнер старателно пази вокалните видове (ария, речитатив, ансамбъл, дует и т. н.) като основно изразно средство и умело балансира оркестъра и певческите партии. Употребата на оркестрови теми, често повторящи се и характеризиращи отделните действащи лица и събития, напомня вагнеровата лейтмотивна техника. Чайковски, обаче, си служи с един мелодичен, хармоничен или ритмичен мотив, не за да маркира появяването на дадено действащо лице, а за да определи неговото драматично стремление. Мотивите у Чайковски се развиват, менят се и служат като градивен драматургичен материал. В интонационно отношение музикалните образи в Чайковски се развиват.

Написването на операта „Мазепа“ е струвало на Чайковски огромен труд. Композиторът, винаги вдъхновен, винаги поривист, този път е трябвало да работи цели две години над партитурата на „Мазепа“, срок кратък за някои автори, но за него необичайно дълъг.

Сега, когато развитието на Чайковски е добре известно от неговите съчинения, ясно става, че той с оперите „Орлеанската дева“ и „Мазепа“ е търсил нови творчески пътища. В партитурата на тази опера не липсват страници на мелодично разточителство, последвани от драматично съгъсени епизоди. Тия диспропорции, обаче не намаляват общото стройно и величествено впечатление от операта. „Мазепа“ е ярко реалистично произведение написано със смел творчески размах.

Г. ЧЕНДОВ